

**ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧААС ГАВ ХЭРЭГЛЭХ АРГАЧИЛАЛ,
АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Ш.Чулуун

ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн, цагдаагийн
эрх зүйн тэнхимийн ахлах багш, докторант

Цагдаагийн алба хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүргийг гүйцэтгэхдээ бусдын хөдөлгөөнийг хорих, болзошгүй аюулаас урьдчилан сэргийлэх, эсэрүүцэл довтолгооныг таслан зогсоох зорилгоор нэг бүрийн тусгай хэрэгслийн төрөл болох гавыг холбогдох хууль тогтоомжинд заасан үндэслэл журмын дагуу албаны үйл ажиллагаанд ашиглаж байна.

Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэхдээ хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэнэ.¹

Алба хаагч үүрэг гүйцэтгэх үедээ гав, бороохой, цахилгаан гүйдлээр цохигч, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, холбооны хэрэгсэл, гар чийдэн, дүрс, дуу бичлэгийн хэрэгсэл зэрэг иж бүрдэл бүхий агсамжаар хангагдах бөгөөд хууль тогтоомжид заасны дагуу хэрэглэнэ.² гэж тус тус заасан байна.

Өнөөдөр цагдаагийн албанд дараах төрлийн гавыг цагдаагийн төрөл мэргэжлийн алба нь өөрийнүйл ажиллагааны онцлог нөхцөл байдлаас шалтгаалж ашиглаж байна. Үүнд:

- Гарны гав /бугуй/
- Хөлний гав / хөлийн нарийн шилбээр эсхүл өвдөгний дээгүүр тушах /
- Хурууны гав /эрхий хуруу/
- Нэг удаагийн гав
- Гарны гав /бугуй/
- Хурууны гав /эрхий хуруу/

Цагдаагийн алба хаагч нь өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа гавыг хэрэглэх тохиолдол түгээмэл байдаг бөгөөд түүнийг хэрэглэх тал дээр тодорхой аргачлал болон дадал, ур чадварыг тухайн алба хаагч нь эзэмшсэн байвал зохино.

Өөрөөр хэлбэл нэг талаас холбогдох хууль тогтоомжинд заасан үндэслэл журам, аргачлалыг зөв баримтлан ажиллах нөгөө талаас гавыг хэрэглэх ур чадвар, дадлыг эзэмших зорилгоор тусгайлсан сургалт дадлагыг хийсэн байх шаардлагатай юм.

Цагдаагийн албанд ашиглах галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, биеийн хүчийг хэрэглэх ажиллагаа нь тухайн этгээдийн үйл ажиллагааг өөр арга хэрэгслээр таслан зогсоох боломжгүй үед хийгддэгалбадлагын шинж чанартай онцгой арга хэмжээ билээ.

Иймд алба хаагчаас хүчийг зөв зохистой хуулийн хүрээнд хэрэглэх, бусдын амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулахгүй байхаас урьдчилан сэргийлэх, эрхээ хэтрүүлэн хэрэглэхгүй байх зорилтыг хангах үндсэн зарчмыг баримтлан ажиллах талаар дотоодын эрх зүйн актанд тусгайлан зааж өгсөн байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль шинэчлэн батлагдсантай холбоотойгоор бусад эрх зүйн дэд актуудад шинэчлэл хийгдсэн. Энэхүү ажлын хүрээнд цагдаагийн албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар шинэлэгдэн батлагдсан байна.

Тухайлбал: Цагдаагийн байгууллагад ашиглах галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийн жагсаалт, тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх зааврыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн Улсын ерөнхий прокурортой зөвшилцөн батална.³ гэжээ.

Хууль зүйн сайдын А/126 тоот тушаал⁴-ыг цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь албаны үйл ажиллагаандаа шаардлагатай нөхцөл байдал бий болсон үед баримтлан мөрдлөг болгон ажиллаж байна.

¹Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 8-р бүлгийн 33-р зүйлийн 33.6 дахь хэсэг

²Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 6-р бүлгийн 28-р зүйлийн 28.1 дэх хэсэг

³Цагдаагийн албаны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 17-р зүйлийн 17.2 дахь хэсэг

⁴ХЗС-ын 2014.07.10-ны өдөр баталсан тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх заавар

Тус тушаалын агуулга нь үндсэн 2 хавсралтаас бүрдэх бөгөөд 1-р хавсралтанд цагдаагийн байгууллагад ашиглах галт зэвсэг, тусгай хэрэгслийн жагсаалтыг, 2-р хавсралтанд алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэхдээ тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх зааврыг тус тус баталжээ.

Тус зааварт цагдаагийн алба хаагч нь гавыг хэрхэн яаж, ямар арга хэлбэрийг сонгож хэрэглэх, ямар зүйл дээр анхаарч ажиллах гэх зэрэг алба хаагчийн үйл ажиллагааны чиглэлийг нарийвчлан тодорхойлж зааглаж өгсөн заалт хэсгийг тусгайлан оруулсан байна.

Жишээ нь: Гавны бүрэн бүтэн байдал, аюулгүй ажиллагааг шалгах ажлын хүрээнд доорхи заалтыг баримтлан гүйцэтгэхээр тусгагдсан байна. Үүнд:

- **2 цагираг, бугуйвч чөлөөтэй эргэж байгаа эсэх,**
- **Цагираг, бугуйвчийн зуух төхөөрөмж бүрэн бүтэн байгаа эсэх,**
- **Түлхүүрийг хийж, цагийн зүүний эсрэг болон цагийн зүүний дагуу эргүүлж, цоожлогч бүрэн бүтэн байгаа эсэх зэргийг тус тус шалгаж үзнэ гэжээ.⁵Өөрөөр хэлбэл тухайн этгээдэд хэрэглэх гав нь дээр дурдсан шалгуурыг хангасан эвдрэл, гэмтэл, гацаагүй хэвийн ажиллагаатай байхыг үндсэн шаардлага болгож анхааруулсан байна.**

Цагдаагийн алба хаагч нь ямар төрлийн гавыг ашиглаж байгаагаас хамаарч тухайн гавыг дараах аргаар хэрэглэсэн байвал зохистой юм. Үүнд:

1.Хурууны гавыг эрхий хурууны 1-р үений хойд хэсгээр, хоёр эрхий хурууг хооронд нь буюу 2 хүний эрхий хурууг хооронд холбож биений урд нь ба ард нь гавлаж болно.

2.Гарны гавыг 2 гарын бугуйн хэсгээр хооронд нь буюу өөр хүнтэй гавлаж болно. Сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийг хуяглан хүргэх үед гарыг нь өөртэйгөө холбон гавлаж болох бөгөөд тээвэрлэх үед гар буюу хөлийг нь авто машины суудал, тэвш, бусад эд зүйлтэй холбон гавлаж болно.

3.Хөлний гавыг хөлний нарийн шилбээр хөлийг хооронд нь буюу 2 хүний хөлийг холбон гавлаж болно. Мөн үл хөдлөх зүйлээс холбон гавлаж болно.

Мөн гавтай хүнийг түр хугацаагаар орхихдоо хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учрахааргүйгээр үл хөдлөх зүйлээс гавлаж болно. Ингэхдээ алба хаагч нь тухайн этгээдийн үйл хөдлөл, ажиллагаанд хяналт тавьсан байх шаардлагатай.

Цагдаагийн алба хаагч нь дотоодын эрх зүйн актанд заасан бүх төрлийн гавыг хэрэглэхдээ өөрийн болон бусдын аюулгүй байдлыг хангах, холбогдох хууль болон зааврыг баримталж ажиллах, эрхээ хэтрүүлэхгүй байх зорилгоор дараах нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж мөрдөж ажиллавал зохино. Тухайлбал:

- Хүйтний улиралд хуруу болон гарны гавыг хэрэглэхдээ хүний биеийн ил хэсэг хайрагдахаас болгоомжлох /Ханцуй болон бээлийний гадна талаар жийрэглэсэн байдлаар хэрэглэх/
- Гав хүний биед шигдэж орох, чангарах зэргийг анзаарч хянаж байх/Хэдийгээр таны гав бүрэн бүтэн ажиллагаатай боловч гавласан хүнээ хяналтгүй, шалгах ажиллагааг удаан хугацаанд хийгээгүй, мөн тухайн өрөө тасалгааны температур, байгаль цаг агаарын байдал гэх зэрэгнөхцлийг тооцож үзэх /
- Гав хэрэглэхдээ заавал түгжиж хэрэглэх/Тухайн этгээдийн бугуйнд гавыг тохируулах, зориулалтын түлхүүрээр түгжих, түгжсэний дараа түлхүүрийг салган авч гавны цагираг, бугуйвч дээр дарж шалгах/
- Хүнийг тээврийн хэрэгсэл дотор холбож гавлахдаа донсолгоонд татагдаж гэмтэхээс сэргийлэх /Холбож гавлах хэсэг, орчин нөхцлөө зөв тооцох/
- Сэжигтэн буюу яллагдагчийг гавлаад дагуулж явахдаа урд нь ба чанх ард нь явж болохгүй зөвхөн баруун зүүн хажууд нь эсвэл баруун хойно нь буюу зүүн хойно нь явах. Аль болохоор аль нэг гараас нь барьж зугатаах болон бүдэрч унахаас хамгаалж явах/Нэг талаас алба хаагч өөрийн аюулгүй байдлаа хангах нөгөө талаас тухайн этгээдийн амь нас, эрүүл мэндийг учирч болох эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх/
- Гавтай этгээд өөрөө гавлаа чангалж судаснуудыг боож үхжүүлдэг тул анхаарч байх гэх мэт /Гав хэрэглэсэн тохиолдолд алба хаагчийн хяналтанд байх шаардлагатай юм./

Төв, орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтсийн хэмжээнд алба хаагчдын дунд “Цагдаагийн байгууллагын техник, тусгай хэрэгслийн өнөөгийн байдал, цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний

⁵Тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч хэрэглэх зааврын 3.4.3 дахь заалт

санал” судалгааны ажлыг хийсэн бөгөөд алба хаагчдыг нэг бүрийн тусгай хэрэгслээр хэрхэн хангагдсан талаар судалгаа хийсэн байна. Тус судалгаанд 4065 алба хаагч оролцож өөрийн санал хүсэлтээ хуваалцсан байна.

Нэг бүрийн тусгай хэрэгслийн төрөл болох гавны хангалт, ашиглалтын талаар алба хаагчдаас судалгаа хийхэд доорхи хариултыг өгсөн байна.⁶

1. Байгаа, ашигладаг- 2304 хүн 56,7%
2. Байгаа боловч хэрэглэдэггүй- 296 хүн 7,3%
1. Элэгдэж муудсан, эвдэрсэн- 163 хүн 4%
2. Алдаж гээсэн- 12 хүн 0,3%
3. Огт байхгүй- 669 хүн 16,5%
4. Шаардлага хангадаггүй- 58 хүн 1,4%
5. Өөрөө олж авсан- 125 хүн 3,1%
6. Хангалт аваагүй- 242 хүн 6%
7. Хэрэглэх шаардлагагүй- 196 хүн 4,8%

Жагсаал цуглаан, жагсаал цуглааныг албадан тараах, нийтийг хамарсан арга хэмжээ, нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох ажиллагааны үед гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон этгээдийг баривчлан саатуулах, хууль тогтоомж зөрчиж хууль бус үйл ажиллагаанд оролцсон аливаа хүний хөдөлгөөнийг хязгаарлах зорилгоор нэг удаагийн тусгай зориулалтын хуванцар пластмасан эдлэлээр хийгдсэн гавыг хэрэглэх нь илүү тохиромжтой үр дүнтэй, эерэг арга хэмжээ болох юм.

Учир нь тухайн нөхцөлд цаг хугацааны хувьд хязгаарлагдмал байдаг тул олон хүний хөдөлгөөнийг түргэн шуурхай хугацаанд хязгаарлах, мөн тухайн этгээдэд уг гавыг хэрэглэх нь аюулгүй байдлыг найдвартай хангах бололцоог бий болгож өгдгөөрөө чухал ач холбогдолтой юм.

Өөрөөр хэлбэл тухайн этгээдэд тус гавыг хэрэглэснээр бие, эрхтэнд ямар нэг гэмтэл учруулахгүй байх, сөрөг үр дагавар гарахгүй байх нөхцлийг бүрдүүлж өгдөг байна.

Мөн алба хаагчийн албан тушаал, ажил үүргийн онцлогоос хамааралтайгаар гавны эдэлгээний хугацааг ялгамжтай байдлаар тогтоож өгөх шаардлагатай байна.

Учир нь манай улс дотооддоо тусгай хэрэгслийг үйлдвэрлэдэггүй гадаад улсаас оруулж ирдэг. Ингэхдээ гол төлөв урд хөрш болох БНХАУ-аас тусгай хэрэгслийг ялангуяа алба хаагчийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд ашиглаж байгаа гав, бороохойг оруулж ирэн цагдаагийн газар, хэлтсүүдэд хангалтаар тараан өгч байна.

Алба хаагчдад тавьж олгосон гавны материал нь чанарын шаардлага хангахгүйгээс гавны араа шүд амархан элэгдэж гацах, эвдрэх, түлхүүр нь хугарах, толгой нь элэгдэх гэх зэрэг нийтлэг зөрчил гарч байна.

Эвдрэл, гэмтэл гацаатай гавыг алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ хэрэглэснээс хүний бие, эрхтэнд гэмтэл учруулах ингэснээр гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдон хариуцлагад татагдах нөхцлийг бүрдүүлж байна.

Иймд цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан үндсэн чиг үүргийг шууд гүйцэтгэх алба хаагчдын гавны бүрэн бүтэн байдал, ашиглалтын үйл ажиллагаанд эрх бүхий шууд захирах албан тушаалтан үзлэг шалгалтыг тухай бүр хийж үүний үндсэн холбогдох шаардлагатай арга хэмжээг авч ажиллах шаардлагатай байна.

Нөгөө талаас алба хаагчдад энэ чиглэлийн албаны сургалтыг эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан тогтсон хугацаанд үр дүнтэй зохион байгуулж явуулан онолын зохих мэдлэг болон хэрэглэх ур чадвар, дадал эзэмшүүлэх боломжийг хангаж ажиллах шаардлагатай байна.

Санал

➤ Төв, орон нутгийн цагдаагийн газар, хэлтсийн алба хаагчдад тавьж олгосон гавны тооцоо, судалгаа, бүртгэлийг нэгтгэн гаргаж энэ чиглэлийг хариуцсан эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан нэгдсэн хангалтыг хийж алба хаагчийн ажил үүргээ хэвийн гүйцэтгэх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэх

⁶“Цагдаагийн байгууллагын техник, тусгай хэрэгслийн өнөөгийн байдал, цаашид хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал” судалгааны ажлын тайлан 2012 он

➤ Алба хаагчдад харъяа нэгж салбарын сургалт хариуцсан албан тушаалтан сургалтыг тухай бүр үр дүнтэй зохион байгуулах, ингэснээр тусгай хэрэгслийг хэрэглэх ур чадвар сайжрах

➤ Гавны эдэлгээний хугацааг алба хаагчийн эрхэлж байгаа албан тушаал, ажил үүргийн онцлогоос хамаарч ялгамжтай байдлаар тогтоож өгөх

➤ Гавны материалын чанарт анхаарах, олон улсын стандартанд нийцсэн шаардлага хангасан гавыг албаны үйл ажиллагаанд ашиглах